

II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Krystyna Nizioł, *Misselling usług finansowych. Problemy i uwarunkowania prawno-ekonomiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2019, ss. 219.

Specyfika rynku usług finansowych i znaczny stopień jego skomplikowania (przy braku dostatecznej wiedzy konsumentów o znacznie słabszej pozycji względem profesjonalistów – instytucji finansowej) w warunkach asymetrii informacji i asymetrii rozumienia informacji oraz braku transparentności produktów finansowych – prowadzi do szeregu nieprawidłowości podczas ich oferowania na etapie przedtransakcyjnym i samej sprzedaży na etapie transakcyjnym, które to nieprawidłowości nazywa się missellingiem, nieetyczną, nieodpowiedzialną bądź nietrafioną sprzedażą. Recenzowana monografia podejmuje ważny i aktualny temat dla rynku usług finansowych, szczególnie w obszarze sprzedaży produktów i usług finansowych konsumentom. Współczesny kryzys finansowy (2007–2009) i okres pokryzysowy ujawniły nieprawidłowości w procesie sprzedaży konkretnych instrumentów finansowych o charakterze inwestycyjnym (obligacje GetBack), ubezpieczeniowym (polisolokaty, ubezpieczeniowe fundusze kapitałowe), kredytowym (kredyty hipoteczne denominowane w walutach obcych lub indeksowane do walut obcych), a także pożyczkowym (krótkoterminowe pożyczki konsumenckie, tzw. chwilówki), które polegały między innymi na oferowaniu produktów konsumentom bez zbadania poziomu ich wiedzy, tolerancji na ryzyko oraz sytuacji ekonomiczno-finansowej, bez przekazania rzetelnych informacji o nabywanych produktach finansowych i ewentualnych negatywnych skutkach związanych z ich nabyciem. Nieodpowiedzialna sprzedaż jest podstawowym faktorem ryzyka nadużyć określanego mianem *misconduct risk/ misuse risk*. Problematyka missellingu jest w polskiej literaturze przedmiotu rozpoznana w odniesieniu do umów ubezpieczenia¹, polisolokat², ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych³, konsumenckich pożyczek pozabankowych⁴, nadmiernej koncentracji instytucji finansowych na sprzedaży⁵, stosowania klauzul abuzywnych w umowach z konsumentami⁶, jednakże jeszcze nigdy nie doczekała się tak kompleksowego opracowania, jakie zaproponowano w recenzowanej monografii. Również w przypadku rynków zagranicznych (np. rynku brytyjskiego) problematyka nieodpowiedzialnej sprzedaży produktów finansowych, głównie ubezpieczeniowych konsumentom (ubezpieczenie spłaty kredytu, *payment protection insurance*, PPI) jest dobrze rozpoznana w zakresie istoty, przebiegu, skutków i metod zapobiegania⁷.

Zjawisko missellingu, jak słusznie zauważa Autorka monografii, ma uwarunkowania o charakterze ogólnym, którym jest niewątpliwie finansyzacja gospodarki skracająca perspektywy celów instytucji finansowych skoncentrowanych na krótkoterminowych zyskach, a także prowadząca do powstania innowacji finansowych i zwiększająca stopień skomplikowania dostępnych na rynku rozwiązań finansowych dla konsumentów. Do tych uwarunkowań można też dodać uwarunkowania o charakterze indywidualnym, takie jak: asymetria informacji przed transakcją

¹ Kawiński (2015); Czajkowska (2018).

² Sury (2016).

³ Chłopecki (2015).

⁴ Paleczna (2019).

⁵ Czechowska, Waliszewski (2018).

⁶ Tabeńska, Makowski (2015); Orlicka (2015).

⁷ Cichorska (2017).

(*adverse selection*) i po transakcji (*moral hazard*), nieodpowiednie kontrakty (*hold-up*) oraz niedostateczna wiedza ekonomiczno-finansowa jako skutek braku edukacji finansowej. Jak słusznie zauważa Autorka, działania związane z nieodpowiedzialną sprzedażą dotyczą nie tylko instytucji finansowych – banków, zakładów ubezpieczeń czy funduszy inwestycyjnych, lecz także pośredników i doradców finansowych uczestniczących w oferowaniu i sprzedaży produktów finansowych konsumentom⁸. Ochrona konsumenta przez informację jest powiązana z modelem konsumenta stosowanym przez ustawodawcę unijnego i zakłada dostarczenie tzw. przeciętnemu konsumentowi rzetelnej informacji w sposób przystępny i zrozumiały, aby mógł on podjąć racjonalną decyzję przed zakupem konkretnej usługi finansowej. W praktyce, jak słusznie zauważa Autorka, nadmiar informacji dostarczanych przez instytucje finansowe, pośredników i doradców finansowych konsumentom na etapie przedtransakcyjnym i transakcyjnym przynosi efekt odwrotny do zakładanego, ponieważ konsument nie czyta nadmiernej ilości informacji (*information overload*), a tym bardziej jej nie rozumie ani nie potrafi wykorzystać do podejmowania decyzji finansowych. W konsekwencji konsument podejmuje suboptymalne decyzje finansowe, które w skali makroekonomicznej prowadzą do nieefektywnej alokacji zasobów. Zasadne wydaje się zatem działanie asystenta ds. finansowych konsumenta, którym może być doradca finansowy, jako brakującego ogniwa między konsumentem a instytucją finansową czy pośrednikiem finansowym w celu zapewnienia skuteczności systemu ochrony konsumenta⁹.

W Polsce zjawisko nieodpowiedzialnej sprzedaży doczekało się regulacji dopiero w nowelizacji z 5 sierpnia 2015 r. ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów (jako praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów¹⁰, choć samo pojęcie usługi finansowej nie zostało w nowelizacji zdefiniowane, co otwiera pole do interpretacji), a także w sektorowych regulacjach prawnych wynikających z prawa unijnego: dyrektywie o kredycie hipotecznym (MCD), dyrektywie o dystrybucji ubezpieczeń (IDD) i dyrektywie o kredycie konsumenckim (CCD), dyrektywie w sprawie rynku instrumentów finansowych (MIFiD). Doczekały się one również ustawowych regulacji w Polsce, m.in. w postaci ustawy z 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami, a także ustawy z 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń. Obligatoryjnym elementem regulacji zapobiegających nieodpowiedzialnej sprzedaży jest badanie sytuacji ekonomiczno-finansowej konsumenta przed zakupem usługi finansowej, a także zapewnienie adekwatności i odpowiedniości tej usługi do sytuacji, wiedzy i tolerancji ryzyka przez konsumenta.

Krzyszyna Nizioł – prawnik i ekonomista – prezentuje przedmiotową problematykę z co najmniej z dwóch punktów widzenia: ekonomicznego i prawnego, przeplatając wybrane elementy wątkami analiz społecznych, przez co analiza konkretnych rozwiązań regulacyjnych ma odniesienie do skutków ekonomiczno-finansowych. Autorka monografii poza analizą definicji i uwarunkowań *missellingu* koncentruje się na potencjalnych skutkach tego zjawisko oraz metodach jego eliminacji. Jak słusznie zauważa, skutki nieuczciwej sprzedaży mogą dotyczyć samych konsumentów i innych uczestników rynku usług finansowych – instytucji finansowych. W przypadku konsumentów *misselling* może prowadzić do utraty oszczędności jako skutek powierzenia środków finansowych parabankom inwestującym w bardzo ryzykowne przedsięwzięcia bez gwarancji zwrotu środków ze strony BFG. W przypadku instytucji finansowych skutki *missellingu* mogą dotyczyć kosztów procesów z klientami, strat finansowych i kar nakładanych przez UOKiK/KNF/Rzecznika Finansowego, a także kosztów wizerunkowych i reputacyjnych. W przypadku objęcia problemem *missellingu* znacznej liczby konsumentów zjawisko to może wywołać poważne skutki dla stabilności finansowej przez zwiększenie tzw. ryzyka systemowego. W zakresie metod eliminacji nieodpowiedzialnej sprzedaży można wyróżnić działania o charakterze regulacyjno-nadzorczym (normatywnym) po stronie państwa (*hard law*), wzmacniające nadzór nad rynkiem konsumenckim, stosowanie norm etycznych zapisanych w kodeksach etycznych i kodeksach dobrych praktyk instytucji finansowych, pośredników i doradców finansowych jako przykład samoregulacji i stosowania tzw. miękkiego prawa (*soft law*), edukację finansową konsumentów przez instytucje finansowe (która zwiększa poziom ich wiedzy finansowej i ogranicza zjawisko asymetrii

⁸ Nizioł (2019).

⁹ Waliszewski (2016).

¹⁰ Rogacka-Łukasik (2017).

informacji i rozumienia informacji na rynku usług finansowych), a także instytucję prawną „tajemniczego klienta” (*mystery shopper*).

Na szczególną uwagę i docenienie w przypadku recenzowanej monografii zasługuje obszerna bibliografia składająca się z zebranej w różnych źródłach artykułów naukowych w języku polskim i angielskim, aktów prawnych, wyroków i orzeczeń sądowych. W końcowej części monografii zaprezentowano trafne propozycje *de lege ferenda*, których efektem miałyby być bardziej skuteczne zapobieganie w przyszłości nieodpowiedzialnej sprzedaży produktów finansowych konsumentom. Walka z missellingiem staje się bowiem ważnym elementem nowego, pokryzysowego paradygmatu regulacyjno-nadzorczego na rynku usług finansowych.

Krzysztof Waliszewski

krzysztof.waliszewski@ue.poznan.pl

<https://orcid.org/0000-0003-4239-5875>

- Chłopecki, A. (2016). Obowiązki informacyjne w umowie ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym – modele ochrony i kierunki ich rozwoju. *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 3: 81–91.
- Cichorska, J. (2017). Misselling, czyli sprzedaż niepotrzebnych instrumentów finansowych i jej skutki: stan prawny w Polsce i Wielkiej Brytanii. *Rozprawy Ubezpieczeniowe* 24: 18–34.
- Czajkowska, A. (2018). Analiza wymagań i potrzeb klienta w świetle ustawy o dystrybucji ubezpieczeń – zarys procesu. *Wiadomości Ubezpieczeniowe* 4: 17–35.
- Czechowska, I.D., Waliszewski, K. (2018). Misselling in finance as an effect of excessive concentration on sales. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie* 19(1,1):19–31.
- Kawiński, M. (2015). Nietrafiona sprzedaż a otoczenie regulacyjne pośrednictwa ubezpieczeniowego w Polsce – wybrane rozwiązania. *Studia Oeconomica Posnaniensia* 3: 102–121.
- Nizioł, K. (2019). Rola pośrednika i doradcy finansowego w ochronie konsumenta przed missellingiem usług finansowych (ze szczególnym uwzględnieniem etyki wykonywanego zawodu). *Przedsiębiorczość i Zarządzanie* 20(1, 1): 23–35.
- Orlicka, J. (2015). Zakaz stosowania klauzul abuzywnych i zakaz missellingu w znowelizowanej ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów. *Prawo Asekuracyjne* 4: 36–48.
- Paleczna, M. (2019). Problem nieetycznych zachowań na rynku niebankowych kredytów konsumenckich. *Studia Prawno-Ekonomiczne* 109: 127–144.
- Rogacka-Łukasik, A. (2017). Misselling of financial services as a practice that infringes collective consumer interests. *Roczniki Administracji i Prawa* 17(1): 265–278.
- Sury, P. (2017). Nieprawidłowości dystrybucji tzw. polisolatek a znamiona przestępstwa oszustwa. *Prokuratura i Prawo* 7/8: 228–229.
- Tabeńska, J., Makowski, Ł. (2015). Klauzule abuzywne a konsument. Wybrane środki ochrony przed niedozwolonymi klauzulami. *Studia Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu* 8: 37–59.
- Waliszewski K. (2016). Rola doradcy finansowego w zapewnieniu skutecznej ochrony konsumenta na rynku usług finansowych. *Finanse i Prawo Finansowe* 1: 121–122.

Jarosław Gołębiowski, *Systemy żywnościowe w warunkach gospodarki cyrkularnej*, Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2019, ss. 271.

Recenzowana książka wpisuje się w zakres zainteresowań nauk ekonomicznych i stanowi przyczynek do teorii ekonomii zrównoważonego rozwoju. Ma ona charakter przeglądowo-badawczy i zawiera bardzo duży ładunek wiedzy. Praca jest poważnym studium naukowym na temat systemów żywnościowych, które mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania społeczeństw.